

สถานการณ์สิทธิมนุษยชนที่สำคัญในปี ๒๕๕๒

โดย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
และองค์กรเครือข่าย ฯ

ในรอบปีที่ผ่านมา มีเหตุการณ์และกรณีที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยมากมายพอสมควร ซึ่งล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนไม่มากก็น้อย หลายกรณีเป็นเรื่องที่ได้มีการร้องเรียนมายังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) เพื่อขอให้ตรวจสอบ ในขณะที่บางกรณี กสม. ได้หยิบยกเพื่อพิจารณาตรวจสอบ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างบรรทัดฐานที่ถูกต้องให้กับการคุ้มครองปกป้อง และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนหลายเรื่องเป็นกรณีที่อยู่ในความสนใจของสาธารณชน ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคงต้องติดตามอย่างใกล้ชิดและดำเนินการแก้ไขปัญหาลงมือโดยเร็ว เพื่อมิให้ปัญหาขยายตัวไปจนมีอาจแก้ไขเยียวยาได้อย่างทันทั่วทั้งที่และอาจกลายเป็นวิกฤตการณ์ที่สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

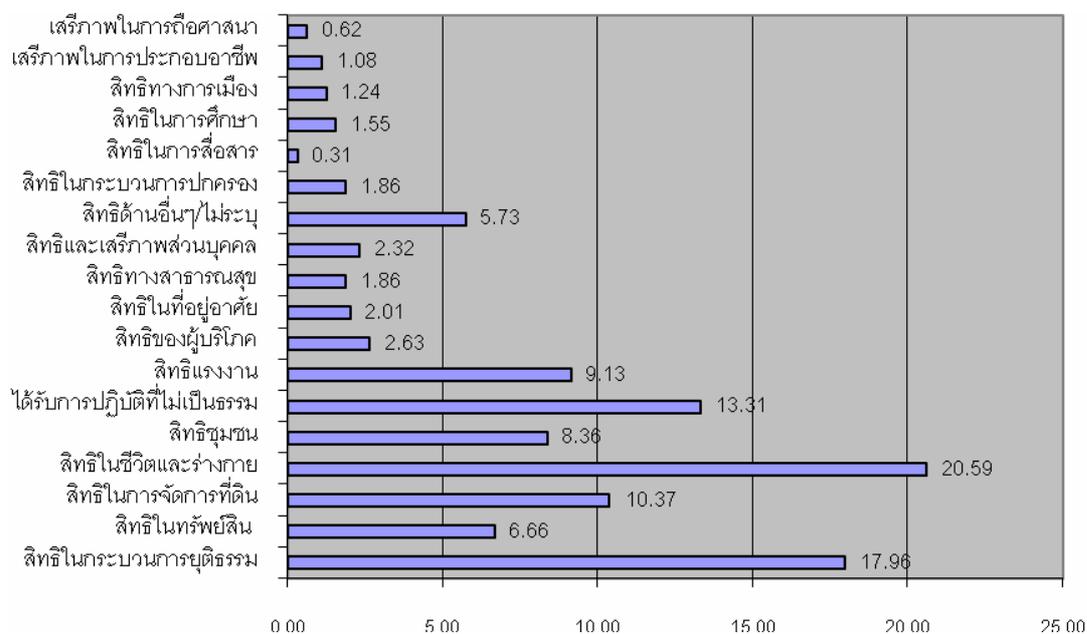
สถิติการร้องเรียนในปีงบประมาณ ๒๕๕๒

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๒ กสม. ได้รับเรื่องร้องเรียนการละเมิดสิทธิมนุษยชนและเรื่องที่ กสม. หยิบยกเพื่อตรวจสอบสะสม รวม ๖๙๕ เรื่อง เฉลี่ยเดือนละ ๕๘ เรื่อง เมื่อจำแนกเป็นรายเดือน พบว่าเดือนที่มีการรับเรื่องร้องเรียนและหยิบยกมากที่สุด คือ เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๒ จำนวน ๑๒๗ เรื่อง และเดือนที่มีการรับเรื่องร้องเรียนและหยิบยกน้อยที่สุด คือ เดือนธันวาคม ๒๕๕๑ จำนวน ๒๗ เรื่อง

ประเภทสิทธิมนุษยชนที่มีการร้องเรียนว่าถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

จากข้อมูลเรื่องร้องเรียนที่มีการร้องเรียนว่าถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนและเรื่องที่ กสม. หยิบยกเพื่อตรวจสอบ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๒ ซึ่งมีจำนวน ๖๙๕ เรื่อง เมื่อจำแนกข้อมูลตามประเภทสิทธิที่มีการร้องเรียนว่าถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน พบว่า มีการกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเภทสิทธิในชีวิตและร่างกาย สูงที่สุด จำนวน ๑๓๓ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕๙ รองลงมาเป็นการกระทำการละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรม จำนวน ๑๑๖ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘๖ และพบว่าการละเมิดสิทธิในการสื่อสารต่ำที่สุด จำนวน ๒ เรื่อง คิดเป็นร้อยละ ๐.๓๑ รายละเอียดตามแผนภูมิ

แผนภูมิ : แสดงร้อยละของประเภทสิทธิมนุษยชนที่มีการร้องเรียนว่าถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และเรื่องที่ กสม. หยิบยกเพื่อตรวจสอบ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๒

หมายเหตุ – สิทธิชุมชนและสิทธิในการจัดการที่ดิน ส่วนใหญ่มีผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก เช่น กรณีที่รัฐประกาศเขตอุทยานแห่งชาติทับที่ทำกินของราษฎร

ในที่นี้ ขอจำแนกสถานการณ์สิทธิมนุษยชนที่สำคัญเป็น ๗ กลุ่ม ได้แก่

๑. สิทธิชุมชนและฐานทรัพยากร
๒. สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
๓. สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง
๔. สิทธิในกระบวนการยุติธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
๕. สิทธิของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม
๖. กรณีความไม่สงบและความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้
๗. ประเด็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญอื่น ๆ

๑. สิทธิชุมชนและฐานทรัพยากร

กรณีมาบตาพุดและมลภาวะอุตสาหกรรมกับผลกระทบต่อชุมชน ตามมาตรา ๖๗ แห่งรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐

เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๕๒ ศาลปกครองระยองพิพากษาคดีที่ชาวบ้านเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง รวม ๒๗ คน ยื่นฟ้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฐานละเลยไม่ประกาศให้พื้นที่ตำบลมาบตาพุด และเทศบาลเมืองมาบตาพุด ตลอดจนพื้นที่ข้างเคียงที่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงเป็นเขตควบคุมมลพิษ โดยศาลเห็นว่าสมควรให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติประกาศให้ท้องที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดทั้งหมด รวมทั้งตำบลเนินพระ ตำบลมาบข่า และตำบลทับมา อำเภอเมือง ตลอดจนตำบลบ้านฉางทั้งตำบลเป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อดำเนินการควบคุม ลด ขจัดมลพิษ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย โดยให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในกำหนด ๖๐ วัน นับตั้งแต่ศาลมีคำพิพากษา

และในวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๕๒ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้มีมติให้ประกาศพื้นที่อุตสาหกรรมมาบตาพุด เป็นเขตควบคุมมลพิษตามที่ศาลปกครองระยองมีคำพิพากษา

ต่อมา สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนกับพวก ได้ยื่นฟ้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและหน่วยงานภาครัฐรวม ๘ แห่งว่า ได้ร่วมกันให้ความเห็นชอบอนุมัติ อนุญาต โครงการหรือกิจกรรมจำนวน ๗๖ โครงการ ที่ดำเนินการในพื้นที่มาบตาพุดและบริเวณใกล้เคียง โดยไม่ดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖๗ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ เนื่องจากโครงการดังกล่าวถือเป็นโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพซึ่งไม่สามารถกระทำได้ เว้นแต่จะได้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียอย่างรอบด้าน รวมทั้งให้มีองค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ หรือด้านสุขภาพให้ความเห็นชอบก่อนมีการดำเนินการ เพื่อขอให้ศาลปกครองมีคำสั่งเพิกถอนรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพิกถอนใบอนุญาต และให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งหมดดำเนินการออกระเบียบหรือหลักเกณฑ์ หรือการอื่นใด ตามขั้นตอนของกฎหมายภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา

พร้อมกับคำฟ้องในคดีนี้ ผู้ฟ้องคดีกับพวกได้ยื่นคำขอให้ศาลกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองใดๆ เพื่อบรรเทาทุกข์ชั่วคราวก่อนการพิพากษา และศาลได้มีคำสั่งบรรเทาทุกข์ชั่วคราวด้วยการสั่งระงับโครงการหรือกิจกรรม จำนวน ๗๖ โครงการ ที่กำลังดำเนินการในพื้นที่ตำบลมาบตาพุด อำเภอบ้านฉาง และใกล้เคียงจังหวัดระยอง ไว้เป็นการชั่วคราวก่อนศาลจะมีคำพิพากษา

ผู้ประกอบการ นักลงทุน และเจ้าของโครงการอุตสาหกรรมที่ถูกกระจัดโครงการชั่วคราวดังกล่าว ได้พยายามผลักดัน ให้คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ยื่นอุทธรณ์คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวของศาลปกครองชั้นต้น โดยการอ้างถึงผลกระทบและความเสียหายที่มีต่อเศรษฐกิจมูลค่าหลายแสนล้านบาท ในขณะที่ประชาชนชาวระยองในเขตอุตสาหกรรมต้องตกเป็นผู้รับเคราะห์กรรมอันเป็นผลจากมลภาวะอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลากว่า ๒๐ ปีที่ผ่านมา นับแต่การเริ่มโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก รวมทั้งที่กำลังขับเคลื่อนให้มีโครงการลักษณะเดียวกันในเขตชายฝั่งทะเลในภาคใต้ด้วย

เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๕๒ ศาลปกครองสูงสุดได้มีคำสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งแปดสั่งระงับโครงการหรือกิจกรรมจำนวน ๖๕ โครงการ และให้ดำเนินการได้เพียง ๑๑ โครงการ

ก่อนหน้านี้ ได้เคยเกิดอุบัติเหตุในโครงการนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกมาแล้วหลายครั้ง เช่น กรณีไทยออยล์ เป็นต้น ทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนไม่น้อย แต่ไม่มีใครปรากฏเป็นข่าว และล่าสุดที่เพิ่งเกิดขึ้นคือการรั่วไหลของสารเคมีเป็นพิษจากเรือบรรทุกสินค้าจนต้องนำส่งผู้ป่วยที่สุดดมหรือสัมผัสกับสารเคมีเข้าโรงพยาบาลนับหลายสิบราย ก็มีส่วนทำให้ประชาชนชาวระยองและในภาคตะวันออกเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจในนโยบายของรัฐในเรื่องสุขภาพ และสิทธิชุมชนมากยิ่งขึ้น

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านในแต่ละพื้นที่ได้ลุกขึ้นมาปกป้องทรัพยากรและชุมชนของตน ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้กับกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่นที่มีผลประโยชน์จากการพัฒนา ส่งผลให้ในหลายพื้นที่ที่มีการข่มขู่คุกคามแกนนำและชาวบ้านด้วยวิธีการต่างๆ จนล่าสุดมีการประกบยิงนายประเสริฐ รักเผ่า ซึ่งเป็นที่ปรึกษาด้านกฎหมายและเป็นแกนนำคนหนึ่งคัดค้านโครงการก่อสร้างศูนย์กำจัดขยะครบวงจรจังหวัดระยองจนถึงแก่ความตาย

อย่างไรก็ดี ต่อมารัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการ ๔ ฝ่ายขึ้น โดยมีอดีตนายกรัฐมนตรี นายอาณัติ ปัทมยารชุน เป็นประธาน เพื่อดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรา ๖๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ถือเป็นสิ่งที่ประชาชนจะต้องช่วยกันติดตามอย่างใกล้ชิด

ในกรณีปัญหาบาปตาพุดนี้ กสม.เห็นว่ารัฐบาลควรรหาผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการปล่อยปละละเลย อันทำให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างยิ่งต่อภาคประชาชนและภาคเอกชน เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างในกรณีลักษณะนี้ต่อไป

๒. สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

กรณีรถไฟ : บทสะท้อนปัญหาสวัสดิภาพ ความปลอดภัย ตลอดจนประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการให้บริการ

เหตุการณ์รถไฟตกรางที่อำเภอเขาเต่า จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จนทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บมากมาย ตามด้วยอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วง ๓-๔ เดือนที่ผ่านมา ดูเหมือนจะเป็นการจุดประเด็นคำถามในเรื่องประสิทธิภาพ และความปลอดภัยในการให้บริการรถไฟ ซึ่งถือเป็นสาธารณูปโภคที่สำคัญและเป็นอีกหนึ่งโครงสร้างพื้นฐานของสังคมที่ให้บริการด้านคมนาคมและขนส่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเชื่อมโยงระหว่างเมืองกับชนบทที่ได้ดำเนินกิจการมาร้อยปีแล้ว ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่จะเป็นคนยากจนจากชนบทที่ต้องอาศัยพาหนะในการเดินทางเข้าเมืองและขนส่งสินค้าการเกษตร นอกจากนี้ ยังเป็นการขนส่งวัตถุดิบและสินค้าสำคัญ ๆ รวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิง และผลผลิตอุตสาหกรรมจำนวนไม่น้อย

ประเด็นที่มีการถกเถียงกันคือเรื่องระบบรักษาความปลอดภัย เช่น ระบบ Deadman-Vigilance และมาตรการการรักษาความปลอดภัย หรือความประมาทเลินเล่อของเจ้าพนักงานเดินรถ จากข้อมูลเบื้องต้นพบว่าห้วงจักรจำนวนมากกว่าครึ่งอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้งานได้ดีเนื่องจากชำรุดทรุดโทรม และหมดอายุการใช้งาน รวมทั้งการไม่มีอะไหล่สำรองที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ตลอดจนสภาพการณ์ที่ขาดงบประมาณในการดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในการทำงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชนอย่างทั่วถึง ในราคาที่เป็นธรรม และประชาชนผู้บริโภคได้รับความปลอดภัยในการใช้บริการ

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นในเรื่องของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (Privatization) และการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ (Corporatization) ที่ยังเป็นที่ถกเถียงกัน เนื่องจากความแตกต่างทางความคิด ระหว่างผู้บริหารกับสหภาพแรงงาน และประชาชนผู้ใช้บริการในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ ทั้งนี้ คงจะต้องสร้างรูปแบบของการมีส่วนร่วมระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ (Multi-Stakeholders) ที่จะช่วยกันจัดวางเป้าหมาย และแผนยุทธศาสตร์ที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการปฏิรูประบบรถไฟขนส่งมวลชนอย่างเป็นระบบ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนผู้ใช้บริการและการพัฒนาประเทศอย่างเหมาะสมต่อไป

นโยบายด้านแรงงาน ปัญหาการปลดออกและเลิกจ้าง

ผู้นำสหภาพแรงงานการรถไฟแห่งประเทศไทย กรรมการและสมาชิกของสหภาพฯ ได้รับคำสั่งให้ออกจากงานเมื่อปลายเดือนตุลาคม ๒๕๕๒ ข้อหาประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง ขัดขืนคำสั่งผู้บังคับบัญชา มีการปิดกั้นการเดินรถ ไม่ให้ความร่วมมือในการบริการผู้โดยสาร เนื่องจากทางสหภาพฯ อ้างเหตุที่รถไฟขาดอุปกรณ์ความปลอดภัยที่มีความสำคัญ ซึ่งอาจเสี่ยงต่อชีวิตของผู้โดยสารได้ อย่างไรก็ดี มีการปลดคนนำสหภาพแรงงานออกจากงาน และห้ามมิให้เข้ามาในพื้นที่ของการรถไฟฯ ในช่วงจังหวะเดียวกันกับการ

เจรจาทำข้อตกลงกันระหว่างผู้บริหารและสหภาพแรงงาน ฯ และประจักษ์พยานทั้งระดับผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรในพื้นที่ และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

ผู้นำสหภาพแรงงานไทรอัมพ์และสมาชิกผู้ใช้แรงงาน บริษัทบอดี แพชั่น (ประเทศไทย) จำกัด ผู้ผลิตชุดชั้นในและชุดว่ายน้ำยี่ห้อไทรอัมพ์ ที่ถูกเลิกจ้างยังคงมีการชุมนุมกัน และล่าสุดพวกเขาเหล่านั้น มากกว่า ๓๐๐ ชีวิต ถูกคำสั่งเลิกจ้างและปลดออกจากตำแหน่งงาน เนื่องจากได้มีการชุมนุมเรียกร้องสวัสดิการที่รัฐบาลได้รับปากในการดำเนินการแก้ไขปัญหาให้กับนายจ้าง

สหภาพแรงงานไทรอัมพ์ได้มาร้องเรียนให้ กสม. ตรวจสอบเกี่ยวกับการที่กองบัญชาการตำรวจนครบาลนำเครื่องมือแอลแตรัด (Long Range Acoustic Device : LRAD) มาใช้ในการสลายการชุมนุม เนื่องจากเครื่องมือนี้อาจมีผลกระทบต่อสุขภาพ ขณะนี้ อยู่ระหว่างดำเนินการตรวจสอบ

๓. สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ การแสดงออก การรวมกลุ่มเป็นสมาคม สหภาพ การชุมนุมโดยสงบ และสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ในช่วงระยะเวลา ๒ - ๓ ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ความขัดแย้งทางการเมืองเพิ่มสูงขึ้น มีการชุมนุมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง จนเกิดภาวะการณ์เผชิญหน้าระหว่างกลุ่มที่มีความเห็นต่าง ขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้วางตัวในลักษณะที่ไม่ค่อยเป็นกลาง จนนำมาสู่ความไม่พึงพอใจของประชาชนผู้เข้าร่วมชุมนุมและหลายครั้งการชุมนุมได้แปรสภาพไปเป็นการก่อความไม่สงบ มีการใช้อาวุธเข้าทำร้ายกัน โดยเจ้าหน้าที่มีส่วนร่วมในการขยายความรุนแรงเหล่านั้นโดยไม่จำเป็น มีการปองร้ายบุคคลอื่นแม้แต่ผู้นำรัฐบาลเอง ทำให้ประชาชนเกิดความคลางแคลงใจถึงความมั่นคงปลอดภัยของสังคม จากความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง

กรณีความไม่สงบทางการเมือง

ความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มการเมืองหลากสี สัน หลากสาระ หลากความคิดในลักษณะสุดขั้ว ได้นำมาสู่ความตึงเครียดอย่างไม่เคยปรากฏขึ้นมาก่อนในสังคมไทยในระยะ ๒๐ -๓๐ ปีที่ผ่านมา การแบ่งขั้วทางความคิดและจุดยืนที่แตกต่างทำให้องค์กรของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานความมั่นคงอยู่ในสภาพที่เสมือนจะไร้ประสิทธิภาพ ซึ่งอาจเกิดจากความขัดแย้งภายในทั้งในระดับองค์กรและระดับปัจเจกบุคคล นำมาซึ่งการสูญเสียโอกาสในการพัฒนาประเทศที่ควรจะมีมุ่งในการพัฒนาทรัพยากรและคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีกินดี สื่อมวลชนทั้งของรัฐและเอกชนยังจะต้องปรับตัวเป็นอย่างมาก เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่หรือทั่วประเทศ เกิดความรู้ ความเข้าใจในการกิจของตน และผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคม บ่อยครั้งปัญหาการเผชิญหน้าได้ยกระดับความขัดแย้งมาสู่สภาวะ

ที่ยากลำบากมากยิ่งขึ้น เช่น เหตุการณ์ที่กระทรวงมหาดไทย สามเหลี่ยมดินแดง อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ และหลายพื้นที่ทั่วกรุงเทพมหานคร เนื่องจากคู่อริของความขัดแย้งมิได้ก้าวเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาที่เป็นอารยะและใช้เหตุผล และสิ่งที่น่าเป็นห่วงคือความเคียดแค้น ซึ่งซึ่งระหว่างกัน หากจะกลับกลายเป็นตัวกระตุ้นและปมเพาะความรุนแรงขึ้นในทุกระดับของสังคม เช่น ครอบครัว ชุมชน อำเภอ จังหวัด หรือภูมิภาค ก็อาจจะลุกลามไปสู่สภาพสังคมอนาธิปไตย หรือมีคดียุติในที่สุด หรือเกิดสงครามกลางเมืองที่จะเป็นโศกนาฏกรรมของแผ่นดินในยุคกึ่งศตวรรษหลังกึ่งพุทธกาล

การธำรงไว้ซึ่งระบบยุติธรรม ที่ทุกคนมีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย และการเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม อย่างกว้างขวาง ดูจะเป็นเพียงหนทางเดียวที่จะแก้ไขและเยียวยาให้สังคมหลุดพ้นจากสภาวะอนาธิปไตยไปได้

กรณีการประกาศใช้พระราชบัญญัติความมั่นคงในราชอาณาจักรฯ พระราชกำหนดบริหารราชการสถานการณ์ฉุกเฉินฯ และกฎอัยการศึก

นับแต่ต้นปี ๒๕๕๒ ที่ผ่านมา รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติความมั่นคงในราชอาณาจักรฯ และพระราชกำหนดบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินฯ รวมทั้งกฎอัยการศึกหลายครั้งด้วยกัน แม้รัฐบาลจะเห็นว่ามีจำเป็นในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่ก็ถือเป็นความอ่อนไหวของหน่วยงานภาครัฐ และเป็นการจำกัดสิทธิของประชาชนในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติด้วย ส่งผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานในการเดินทางสัญจรไปมา สิทธิในการรวมกลุ่มชุมนุมโดยสงบ สิทธิในการประกอบอาชีพ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่ง การที่รัฐประกาศใช้กฎหมายพิเศษดังกล่าวทั้งที่กฎหมายปกติยังใช้บังคับได้นั้น ส่งผลกระทบต่อภาพพจน์ของรัฐบาลและสถานการณ์ที่น่าหวาดวิตกในสายตาของสื่อมวลชนและประชาชนทั่วโลก อันจะมีผลต่อการค้าการลงทุน และการท่องเที่ยว ซึ่งรัฐบาลเองก็ได้เคยประกาศเป็นนโยบายไว้แต่เดิม กฎหมายพิเศษดังกล่าวมีเนื้อหาที่ขัดแย้งกับหลักการสำคัญว่าด้วยสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จึงสมควรจะยกเลิกไปในที่สุด

๔. สิทธิในกระบวนการยุติธรรม

การปฏิรูปตำรวจและระบบยุติธรรม

ในช่วง ๒-๓ ปีที่ผ่านมา เป็นที่กล่าวขานกันอย่างกว้างขวางว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจมิได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสอดคล้องกับภารกิจที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการในฐานะ “ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์” ทำให้สถาบันตำรวจมีภาพพจน์ที่เสื่อมถอยเป็นอย่างมากในสายตาประชาชนและสื่อมวลชน ภาพลบมากมายไม่เว้นในแต่ละวัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการข่มขู่ คุกคาม โดยใช้อำนาจตำแหน่งหน้าที่ หรือการซ้อมทรมานผู้ต้องหา

การปราบปรามประชาชนทั้งที่ชุมนุมอย่างสงบภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ แสวงหาประโยชน์จากกลุ่มผู้มีอิทธิพล และผู้ประกอบการสถานบริการต่าง ๆ รวมทั้งระบบส่วย การพนัน ซึ่งก่อผลกระทบต่อสังคมในวงกว้างการแก้ไขปัญหาที่เรื้อรังเช่นนี้ ต้องการผู้นำที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ และมีคุณธรรมในการเปลี่ยนแปลงสถาบันตำรวจให้เป็นที่น่าเชื่อถือ มีประสิทธิภาพ และสามารถปฏิบัติภารกิจในการเอื้อประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม และความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของประชาชนได้อย่างแท้จริง

กรณีการดำเนินคดีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีกาฬสินธุ์และอื่น ๆ

จากกรณีการเสียชีวิตของเยาวชนและประชาชนในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ไม่น้อยกว่า ๒๑ รายในช่วงสงครามปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาลในระหว่างปี ๒๕๔๗- ๒๕๔๘ ซึ่งอาจเป็นการฆาตกรรมต่อเนื่องจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐ แต่คดียังไม่มีความคืบหน้ามากนักโดยเจ้าหน้าที่ให้เหตุผลว่า การเสียชีวิตนั้นเนื่องมาจากการฆ่าตัดตอนของผู้ค้ายาเสพติดด้วยกันเองหรือหากเป็นการเสียชีวิตเนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เป็นเพราะผู้ค้ายาเสพติดต่อสู้ขัดขวางจึงต้องทำการวิสามัญฆาตกรรม

สำหรับคดีนายเกียรติศักดิ์ ถิตยบุญครอง เยาวชนซึ่งถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรอำเภอมือเก็ดกาฬสินธุ์ จับกุมและต่อมาถึงแก่ความตาย ได้มีร้องเรียนให้กรมสอบสวนคดีพิเศษรับเป็นคดีพิเศษเพราะผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ จากการทำงานของคณะพนักงานสืบสวนสอบสวนเป็นเวลา ๔ ปี สามารถสรุปผลและออกหมายเรียกเจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจภูธรอำเภอมือเก็ดกาฬสินธุ์จำนวน ๖ นาย ให้มารายงานตัวและรับทราบข้อกล่าวหาฐานฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อนและซ่อนเร้นปิดบังอำพรางการตาย ซึ่งกรมสอบสวนคดีพิเศษได้ส่งสำนวนให้อัยการรับไปพิจารณาเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๒ และอัยการได้ส่งฟ้องศาลเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๒ ในข้อหาร่วมกันฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาและโดยไตร่ตรองไว้ก่อน ย้ายศพเพื่อปิดบังเหตุแห่งความตาย และเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญากระทำการในตำแหน่งอันเป็นการมิชอบเพื่อช่วยเหลือบุคคลหนึ่งบุคคลใดมิให้ต้องรับโทษ

คณะกรรมการเพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองมิให้บุคคลถูกบังคับให้สูญหาย

เป็นเรื่องน่ายินดีที่รัฐบาลได้ริเริ่มและให้ความสนใจในปัญหาการบังคับให้บุคคลสูญหาย (Enforced or Involuntary Disappearances) หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “การอุ้มหาย” โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาและเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับความพร้อมของประเทศไทย ในการเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองมิให้บุคคลถูกบังคับให้สูญหาย แต่ในขณะเดียวกัน รัฐก็ควรเร่งดำเนินการเพื่อคลี่คลายเรื่องที่ยังเป็นที่ค้างคาใจของญาติมิตรของผู้สูญหายอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นกรณีทนายสมชาย นีละไพจิตร กรณีนายกมล เหล่าโสภานพันธ์ (จากขอนแก่น) หรือกรณีเหตุการณ์พฤษภาคม ๒๕๓๕ ที่บรรดาญาติมิตรได้มีการร้องเรียนมายังนายกรัฐมนตรีและสื่อมวลชน เมื่อกลางปีที่ผ่านมา เพื่อให้มีการตรวจสอบตุ๋นคอนเทนเนอร์ปริศนาที่จมอยู่ใกล้เกาะแสมสาร บริเวณอ่าวไทย

การลงโทษประหารชีวิต

จากการติดตามข้อมูลพบว่า ประเทศไทยได้งดเว้นการประหารชีวิตมาเป็นเวลา ๖ ปีแล้ว แม้ศาลจะมีการพิพากษาลงโทษประหารชีวิตในหลายกรณี แต่เป็นที่น่าเสียดายยิ่งว่า มีการลงโทษประหารชีวิตผู้ต้องขังเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๕๒ ที่ผ่านมา ถือเป็นกรณีปฏิบัติที่สวนทางกับกระแสโลก โดยในการประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เมื่อปี ๒๕๕๑ มีมติให้ระงับการลงโทษประหารชีวิตทั่วโลก แต่รัฐบาลไทยในขณะนั้นกลับลงมติคัดค้าน ทั้งนี้ โดยหลักสากลแล้ว โทษประหารชีวิตถือเป็นการล่วงละเมิดสิทธิในการมีชีวิต และถือว่าเป็นการกระทำที่เป็นการปฏิบัติหรือลงทัณฑ์ซึ่งทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ตามมาตรา ๕ ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

เนื่องจาก ประเด็นโทษประหารชีวิตเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากสาธารณชน ทาง กสม.จึงได้จัดเสวนาเพื่อรวบรวมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ โดยผลของการเสวนามีข้อคิดเห็นที่แตกต่างและหลากหลาย ซึ่งสรุปภาพรวมได้ใน ๒ ประเด็น กล่าวคือ (๑) ควรยกเลิกโทษประหารชีวิต เนื่องจากขัดต่อหลักมนุษยธรรม โดยต้องมีมาตรการรองรับที่มีคุณภาพมาทดแทน เช่น การใช้โทษจำคุกตลอดชีวิตอย่างแท้จริง หรือโดยกำหนดระยะเวลาจำคุกขั้นต่ำในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่ควรได้รับโทษประหารชีวิต การปรับปรุงเรือนจำให้เหมาะสมกับนักโทษดังกล่าว การปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ ฯลฯ (๒) ไม่ควรยกเลิกโทษประหารชีวิต เนื่องจากยังมีประโยชน์ในการป้องปรามและยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำความผิดร้ายแรง ซึ่งการคงไว้ซึ่งโทษดังกล่าว จะทำให้ผู้ที่กระทำความผิดร้ายแรงได้ตระหนักถึงโทษที่จะได้รับ เกิดความเกรงกลัวและยับยั้งการกระทำความผิดดังกล่าว ทั้งนี้ กสม. จะได้นำผลการเสวนาไปประกอบการพิจารณาดำเนินการให้ได้ข้อยุติในเรื่องนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชนต่อไป

กรณีไฟไหม้ซานติกาผ้า กับอุทหากรณีในเรื่องมาตรการความปลอดภัยในสถานประกอบการ รวมถึงความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ

นาที่แรกของวันขึ้นปีใหม่ ๒๕๕๒ โศกนาฏกรรมครั้งร้ายแรงได้บังเกิดขึ้นในใจกลางกรุงเทพมหานคร เมื่อไฟลุกไหม้สถานบันเทิงซานติกาผ้า ที่ซอยทองหล่อ-เอกมัย ยังผลให้มีผู้สูญเสียชีวิตมากกว่า ๘๙ ราย บาดเจ็บกว่า ๒๑๒ ราย เนื่องมาจากวัสดุติดไฟระหว่างการแสดงและเฉลิมฉลองปีใหม่ เมื่อเกิดเพลิงไหม้ประชาชนไม่สามารถหนีออกมาจากตัวอาคารได้ทันเวลา เนื่องจากทางออกคับแคบ แทปไม่มีหน้าต่าง สภาพอาคารสิ่งก่อสร้างไม่ได้มาตรฐานความปลอดภัย ประเด็นคำถามอยู่ที่ว่าหน่วยงานรัฐที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานเขต สำนักงานโยธาของกรุงเทพมหานคร กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น ควรจะมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการกับปัญหา และกำหนดมาตรการในด้านความปลอดภัย เพื่อมิให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนขึ้นอีกในอนาคตได้อย่างไร

๕. สิทธิของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม

กรณีโรฮิงญา

เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๕๒ สำนักข่าว BBC เสนอข่าวว่า ทางกรมไทยได้ผลักดันไม่ให้ชาวโรฮิงญาขึ้นฝั่งได้เป็นอันขาด โดยอ้างว่าประชาชนบริเวณชายฝั่งเกิดความหวาดกลัวแม้ชาวโรฮิงญาจะไม่เคยมีประวัติทำร้ายคนไทย แต่หากว่าอยู่ในสภาวะกดดันอาจนำมาซึ่งการก่อความรุนแรงขึ้นได้ และมีชาวโรฮิงญาจำนวน ๗๘ คนถูกจับกุมขณะใช้เรือลัดลอบเดินทางเข้ามาในน่านน้ำไทย ส่วนใหญ่มีสภาพอดโรย โดยกล่าวว่าระหว่างเดินทางได้ถูกทหารพม่าจับกุม ทำร้ายร่างกายและควบคุมตัวไว้ จนกระทั่งถูกปล่อยตัวมาและถูกทางการไทยจับกุมตัวในที่สุด โดยเจ้าหน้าที่ของไทยได้นำอาหารและน้ำมาให้ พร้อมนำผู้ได้รับบาดเจ็บเข้าทำการรักษา ฝ่ายผู้บังคับการตำรวจภูธรระนองกล่าวว่าส่งฟ้องต่อศาลจังหวัดระนองได้ ในข้อหาเป็นบุคคลต่างด้าวเดินทางเข้ามาในราชอาณาจักรโดยผิดกฎหมาย เมื่อศาลพิพากษาและได้รับโทษแล้วก็จะส่งตัวให้ด่านตรวจคนเข้าเมืองระนองเพื่อส่งกลับออกนอกประเทศตามขั้นตอนของกฎหมายต่อไป

จากกรณีดังกล่าว เป็นเหตุให้รัฐบาลถูกกระแสวิพากษ์วิจารณ์ทั้งในและต่างประเทศ ถึงความไร้มนุษยธรรมที่ผลักดันผู้ลี้ภัยเหล่านี้ออกไป ซึ่งเสี่ยงต่อความเสียหายของภาพพจน์ในสายตาประชาคมโลก อย่างไรก็ตาม องค์กรสิทธิมนุษยชนได้ท้วงติง และให้ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลในการจัดการกับปัญหานี้ด้วยความยืดหยุ่น และดำเนินการเจรจากับประเทศที่เกี่ยวข้องบนพื้นฐานของการเคารพสิทธิมนุษยชนและหลักแห่งมนุษยธรรม

กสม. ได้ตรวจสอบและเข้าเยี่ยมชาวโรฮิงญาที่สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง สวนพลู และอยู่ระหว่างการติดตามความคืบหน้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ เนื่องจาก รัฐบาลบังคลาเทศและเมียนมาร์ไม่ยอมรับว่าชาวโรฮิงญาเหล่านี้เป็นประชาชนของประเทศตน

กรณีม้งลาว

นายกษิต ภิรมย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวในโอกาสเดินทางติดตามการแก้ปัญหาการส่งชาวม้งลาวอพยพ พื้นที่ควบคุมผู้ลัดลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย บ้านห้วยน้ำขาวตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ว่าชาวม้งลาวอพยพบ้านห้วยน้ำขาว แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ลี้ภัยทางการเมือง และกลุ่มลัดลอบเข้าเมือง เพื่อหวังความเป็นอยู่ที่ดีกว่า โดยกลุ่มของผู้ลี้ภัยทางการเมืองซึ่งไม่สามารถเดินทางกลับประเทศได้ ยังอยู่ระหว่างการขอลี้ภัยไปยังประเทศที่สาม ส่วนที่เหลือ ทางลาวจะรับกลับประเทศทั้งหมด โดยได้รับการช่วยเหลือจากไทย และสำนักงานข้าหลวงใหญ่แห่งสหประชาชาติ หรือ UNHCR และให้ความมั่นใจแก่กลุ่มม้งลาวทั้งหมดว่า จะได้รับการดูแลเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ไม่สามารถยืนยันว่าจะส่งกลับได้เสร็จสิ้นเมื่อใด เนื่องจากยังมีผู้ตกค้างอีกจำนวนมาก

กลุ่มม้งลาวเริ่มอพยพจากประเทศลาวเข้ามาในพื้นที่อำเภอเขาค้อ ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๔๗ จนมีจำนวนมากกว่า ๗,๐๐๐ คน ทหารกองทัพบกที่ ๓ นำทั้งหมดไปควบคุมไว้บริเวณพื้นที่ควบคุมผู้ลัดลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย บ้านห้วยน้ำขาว และทยอยส่งกลับตั้งแต่ปีที่แล้ว

จากที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้มีข้อตกลงที่จะผลักดันชาวม้งลาวอพยพที่บ้านห้วยน้ำขาวทั้งหมดจำนวนกว่า ๔,๐๐๐ คน กลับประเทศลาว และดำเนินการปิดพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านห้วยน้ำขาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ภายในเดือนกันยายน ๒๕๕๒ นี้ และนับแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ เป็นต้นมา ได้มีความพยายามผลักดันชาวม้งลาวเหล่านี้ ซึ่งมีทั้งผู้สูงอายุ ผู้หญิง และเด็ก กลับสู่ประเทศลาวเป็นระยะๆ แล้วกว่า ๒,๐๐๐ คน

กระทั่งเมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๒ ที่ผ่านมา องค์กรแพทย์ไร้พรมแดน (Médecins Sans Frontières - MSF) ซึ่งเป็นองค์กรด้านมนุษยธรรมเพียงองค์กรเดียวในพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านห้วยน้ำขาว โดยปฏิบัติการกิจการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์แก่ชาวม้งลาวมากกว่า ๔ ปี ได้ออกมาแถลงอย่างเป็นทางการถึงการถอนตัวออกจากการปฏิบัติการกิจในพื้นที่ โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากรัฐบาลไทยได้เพิ่มมาตรการทางทหารต่างๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของ MSF เช่น การบังคับให้ต้องผ่านจุดตรวจหรือผ่านการควบคุมของทหารก่อนเข้ามาใช้บริการทางการแพทย์ การกดดัน MSF ต้องระงับการแจกจ่ายอาหารให้ผู้อพยพ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อบีบบังคับให้ MSF ออกจากพื้นที่ และมีการใช้มาตรการกดดันให้ชาวม้งลาวเลิกล้มความตั้งใจในการขอสถานะผู้ลี้ภัยและกักขังแกนนำชาวม้งบางคน เพื่อกดดันชาวม้งลาวให้เดินทางกลับ อนึ่ง การกดดัน MSF ออกจากพื้นที่ดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้รัฐสามารถใช้มาตรการที่เด็ดขาดในการผลักดันชาวม้งลาวเหล่านี้กลับประเทศลาวต่อไป

อนึ่ง ชาวม้งลาวเริ่มอพยพเข้ามาพักอาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านห้วยน้ำขาวตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ โดยที่สำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยให้สามารถเข้าดูแลและพิจารณาสถานะผู้ลี้ภัยของชาวม้งลาวเหล่านี้ ได้ อีกทั้งข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยและลาวเกี่ยวกับผู้อพยพชาวม้งลาว และการผลักดันผู้อพยพชาวม้งลาวเหล่านี้กลับประเทศลาวที่ผ่านมา นั้น ได้ดำเนินการมาโดยปราศจากความโปร่งใสและการเข้าไปตรวจสอบโดยองค์กรที่เป็นอิสระและเป็นกลางมาโดยตลอด

อย่างไรก็ดี มีครอบครัวชาวม้งลาวบางส่วนร้องเรียนมายังคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ว่า ได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมในเรือนจำ บางส่วนเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัยเมื่อถูกส่งกลับไปยังประเทศลาว เนื่องจากเกรงว่าจะถึงแก่ชีวิต เพราะผู้นำครอบครัวในอดีตเคยเป็นศัตรูในสงครามกันมาก่อน การส่งกลับผู้อพยพลี้ภัย หากไม่มีหลักประกันในด้านความปลอดภัยในชีวิตของเขาถือเป็นการเสี่ยงต่อการละเมิดต่อสิทธิในชีวิต และหลักการมนุษยธรรมตามกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศว่าด้วยการส่งตัวกลับ (Non Refoulement)

๖. กรณีความไม่สงบและความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้

นับแต่เดือนมกราคม ๒๕๔๗ เป็นต้นมา สถานการณ์ความรุนแรงและความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน ความมั่นคงของสังคม และความถดถอยทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม นอกจากนี้ ประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมถูกทำลายอย่างมาก เนื่องมาจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงของรัฐในการจัดการกับความรุนแรง แต่กลับส่งผลให้ประชาชนในภูมิภาคถูกกล่าวหา คุกคาม และผลักให้ไปอยู่ในฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อภาครัฐจำนวนไม่น้อย ด้วยการได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เหตุการณ์กรณีกรือเซะและตากใบ เป็นเหตุการณ์ที่สั่นคลอนความน่าเชื่อถือของรัฐอย่างรุนแรงตลอดระยะเวลากว่า ๓๐ ปีที่ผ่านมา เกี่ยวกับสถานการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จนถึงปัจจุบัน มีประชาชนสูญเสียชีวิตไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ ราย ยังผลให้มีเด็กกำพร้าไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ ราย ทรัพย์สินมากมายมหาศาล คุณภาพชีวิตและจิตใจที่สูญเสียความเชื่อมั่นในความปลอดภัยและความคาดหวังที่สูญเสียจนมีอาจประเมินค่าได้

ถล่มยิงมัสยิดอัลฟุรกอน

เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๒ คนร้ายไม่ทราบจำนวนใช้อาวุธสงครามเข้ากราดยิงชาวบ้านขณะทำพิธีละหมาด ในมัสยิดอัลฟุรกอน บ้านไอบาแย หมู่ ๘ ตำบลจวบ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส พบผู้เสียชีวิตจำนวนกว่า ๑๐ รายและ บาดเจ็บอีก ๑๓ ราย

คำสั่งไต่สวนการตายคดีตากใบ

เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๒ ศาลจังหวัดสงขลา มีคำสั่งในคดีสลายการชุมนุมบริเวณหน้าสถานีตำรวจภูธรตากใบ ที่มีผู้เสียชีวิตรวม ๗๘ ราย ที่ค่ายอิงคยุทธบริหาร ว่ามีสาเหตุในการเสียชีวิตเนื่องจากการขาดอากาศหายใจระหว่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติตามหน้าที่

ต่อมา เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ทนายความตัวแทนญาติผู้เสียชีวิตในคดีตากใบยื่นอุทธรณ์คำสั่งต่อศาลอาญากรุงเทพ กรณีที่ศาลอาญากรุงเทพมีคำสั่งไม่รับคำร้องของญาติเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๒ ที่ร้องต่อศาลอาญาเรื่องคำสั่งศาลจังหวัดสงขลาในกรณีการออกคำสั่งคดีไต่สวนการตายกรณีตากใบไปแล้ว เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๒ ที่ศาลจังหวัดสงขลา ว่าศาลจังหวัดสงขลาอาจทำคำสั่งไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามหลักการไต่สวนการตาย เนื่องจากศาลไม่ได้กล่าวถึงพฤติการณ์ที่ตายและไม่กล่าวว่ามีใครเป็นผู้ทำหรือทำร้ายผู้ตายเท่าที่จะกล่าวได้ และศาลวินิจฉัยถึงเหตุที่ตายแต่เพียงว่าผู้ตายขาดอากาศหายใจนั้นขัดกับความเข้าใจของสาธารณชนที่ข้อเท็จจริงมีทั้งพยานบุคคล พยานเอกสาร ภาพถ่าย และวัตถุพยานเป็นแผนบันทึกภาพและเสียงของเหตุการณ์ ว่ามีบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายใดเข้าไปเกี่ยวข้อง

อย่างไรบ้าง ที่มทนายความตัวแทนญาติกรณีตากใบขอให้ศาลอุทธรณ์ได้โปรดมีคำสั่งกลับคำสั่งไม่รับคำร้องของศาลอาญา และเพิกถอนคำสั่งของศาลจังหวัดสงขลาที่ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นธรรม ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย และให้ศาลอุทธรณ์มีคำสั่งใหม่ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากพยานหลักฐานในสำนวนความเดิม ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่อไป โดยทนายความและญาติไม่สามารถยื่นคำร้องที่ศาลสงขลาได้เพราะคำสั่งคดีไต่สวนการตายถือเป็นการสิ้นสุด จึงจำเป็นต้องนำคดีนี้มายื่นต่อศาลอาญาเป็นคดีใหม่

ข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาควิชาการ ตลอดจนคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอส.) ซึ่งมีอดีตนายกรัฐมนตรี นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน ยังไม่ได้รับการตอบสนองอย่างจริงจังจากภาครัฐเท่าที่ควรจะเป็น

ยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหา มีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความไว้วางใจให้ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้มั่นใจในความจริงใจของรัฐ และหน่วยงานรัฐ ที่จะร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนอย่างเป็นรูปธรรม ให้การเคารพในศาสนา วัฒนธรรม และการประเพณีปฏิบัติที่แตกต่าง และต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ลดเงื่อนไขและปัจจัยที่จะนำมาสู่ความขัดแย้ง และความไม่พอใจที่ได้สะสมไว้ตลอดระยะเวลา ๔-๕ ปีที่ผ่านมา หรือยาวนานกว่านั้น อย่างไรก็ดี กระบวนการยุติธรรม ยังเป็นมาตรการที่สำคัญที่สุดในการฟื้นความเชื่อมั่นของประชาชนต่อรัฐ กรณีที่ประชาชนยังไม่ได้รับความเป็นธรรมในกรณีตากใบ เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๗ เหตุการณ์นองเลือดที่มัสยิดกรือเซะ เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๗ เป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตจำนวน ๓๒ คน และแม้จะผ่านไปเป็นเวลา ๕ ปีแล้วแต่ก็ยังคงไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้รวมถึงความรู้สึกที่ค้างคาใจในความเป็นธรรม อาจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การแก้ไขปัญหา มีความยากลำบากมากยิ่งขึ้น

๗. ประเด็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญอื่น ๆ

กรณีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน และการจัดตั้งคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ในโอกาสที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการจัดประชุมผู้นำสุดยอดของสมาคมประชาชาติภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อาเซียน) แม้รัฐบาลจะสามารถทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพและประธานที่ดี แต่ยังคงต้องการปรับปรุงอีกหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการรักษาความปลอดภัย และการมีสถานการณ์แทรกซ้อน จนทำให้ต้องยกเลิกการประชุม และประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินและใช้กฎหมายความมั่นคง ฯ รวมทั้งมิได้เปิดกว้างให้สาธารณชนได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เพื่อสร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือในการร่วมกันพัฒนาประชาคมอาเซียนให้บรรลุตามภารกิจในปี ๒๕๕๘ รัฐจึงต้องมีมาตรการที่จะระดมความ

ร่วมมือจากประชาชนทุกภาคส่วนในการร่วมกันสร้างสรรค์ พัฒนาสังคม และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนร่วมกัน

อย่างไรก็ดี นอกเหนือจากการที่กฎบัตรอาเซียนมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๑ รัฐบาลมีส่วนสำคัญในการร่วมผลักดันให้กลไกสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคอาเซียนได้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ จนมีการเปิดตัวอย่างเป็นทางการระหว่างการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน ครั้งที่ ๑๕ เมื่อเดือนตุลาคมที่ผ่านมา คณะกรรมาธิการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จะสามารถบรรลุภารกิจได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนจากรัฐอย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในภูมิภาคเป็นสำคัญ เครือข่ายความร่วมมือของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติที่ได้จัดตั้งขึ้นแล้วใน ๔ ประเทศ คือ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และไทย ได้เห็นพ้องกันในการสนับสนุนให้กลไกดังกล่าวสามารถทำงานในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้บรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างเต็มที่

ภาคประชาสังคมกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

สถานภาพและสถานการณ์ของนักพิทักษ์สิทธิมนุษยชน ที่นับวันจะทำงานอย่างยากลำบากมากขึ้น สำหรับบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไม่ว่าจะเป็นนักพัฒนาภาคประชาสังคม นักวิชาการ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์กรตามรัฐธรรมนูญ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ปปช. กสม. นักกฎหมาย ทนายความ เยาวชน สื่อมวลชน หรือพลเมืองดี การส่งเสริมบทบาทของบุคคลเหล่านี้ถือเป็นความจำเป็น และมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะสนับสนุนให้ภารกิจในการพัฒนาการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนบรรลุตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

กรณีการทำร้ายร่างกายนักสิทธิมนุษยชน ผู้นำชุมชน ได้แก่ การประคบยิงนายประเสริฐ รักเผ่า ที่ปรึกษาด้านกฎหมายและหนึ่งในแกนนำชาวบ้านที่จังหวัดระยองจนถึงแก่ความตายเมื่อเช้ามืดวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๒ และกรณีการสูญหายของนายกมล เหล่าโสภานพันธ์ สมาชิกเครือข่ายต่อต้านการคอร์รัปชันจังหวัดขอนแก่น หลังจากที่ไปติดตามข้อร้องเรียนที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอบ้านไผ่ ตั้งแต่วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ จนถึงขณะนี้ คดีทั้งสองยังไม่มีความคืบหน้าเท่าที่ควร จึงถือเป็นภารกิจของรัฐและหน่วยงาน องค์กรด้านสิทธิมนุษยชน จะต้องร่วมกันติดตาม ตรวจสอบ และหาตัวผู้กระทำผิดมารับผิดชอบ การกระทำอันเป็นการล่วงละเมิดสิทธิผู้ทำหน้าที่พิทักษ์และส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของชุมชนและสังคม

ส่วนคดีพระสุพจน์ สุวโจ ที่ถูกฆ่าที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๔๘ นั้น ไม่เพียงแต่ไม่มีความคืบหน้า แต่กลับมีความพยายามของเจ้าพนักงานของรัฐในการบิดเบือนรูปคดีให้เป็นประเด็นชู้สาว และมีการแอบโหลดไฟล์ภาพลามกอนาจารกว่า ๓,๐๐๐ ภาพ เข้าไปในฮาร์ดดิสก์ของเครื่องคอมพิวเตอร์ของพระสุพจน์ ฯ ที่ถูกเจ้าหน้าที่พิสูจน์หลักฐาน และเจ้าพนักงานสอบสวนยึดไปตรวจสอบด้วย

ถือเป็นการบิดเบือนกระบวนการยุติธรรมอย่างจงใจ นอกเหนือไปจากข่าวคราวความพยายามของผู้ไม่หวังดีที่แอบงัดตุ๋นเอกสารเพื่อพยายามขโมยเอกสารคดีพิเศษของกรมสอบสวนคดีพิเศษที่เกี่ยวข้องกับคดีเหล่านี้ อีกด้วย ถือเป็นการกระทำที่อุกอาจและทำลายต่อกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างยิ่ง

ปัญหาการกระทำผิดแล้วไม่ต้องรับผิดชอบ (Impunity)

ปัญหาการกระทำผิดแล้วไม่ต้องรับผิดชอบ กำลังจะกลายเป็นประเพณี วัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมประชาธิปไตยและหลักแห่งกฎหมาย แต่กลับจะเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรมอย่างร้ายแรง หากผู้มีอำนาจได้กระทำผิดแล้วมีกระบวนการลบล้างความผิด ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติ หรือ “ระบบสองมาตรฐาน” ขึ้นในสังคม อันจะนำมาซึ่งความถดถอย และเสื่อมคลายความน่าเชื่อถือของระบบยุติธรรมอย่างรุนแรงในอนาคต

บทสรุป

ภาพรวมสถานการณ์สิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในปี ๒๕๕๒ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น แม้จะได้เห็นถึงความยากลำบากในการปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของประชาชนและความซับซ้อนในการแก้ไขปัญหาในระยะเวลาที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม หากรัฐบาล ฝ่ายการเมือง สถาบันและองค์กรอิสระ และภาคประชาสังคม มีเจตจำนงร่วมกันในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ตามหลักการและเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รวมถึงพันธกรณีตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศแล้ว เชื่อว่าสถานการณ์สิทธิมนุษยชนของประเทศไทย จะมีการพัฒนายิ่งขึ้นจากนี้ไป ตราบใดที่ประชาชนเกิดความตระหนักและสำนึกในสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบของตนที่มีต่อสังคมและบุคคลอื่นในประชาคมเดียวกัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปฏิรูปที่มีประสิทธิภาพในการสร้างเสริมความสำนึกในสิทธิมนุษยชนในทุกระดับ ทั้งผู้บริหาร ผู้กำหนดนโยบาย และผู้ปฏิบัติในภาครัฐ ตลอดจนภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งชุมชนต่อไป

รายงานฉบับนี้ เป็นการประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนที่สำคัญปี ๒๕๕๒ ในเบื้องต้น โดยจะหารือกับภาคประชาสังคม ประชาชน และวิชาการ เพื่อจัดทำรายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนปี ๒๕๕๒ ฉบับสมบูรณ์เพื่อเสนอรัฐสภาต่อไป